

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

902.5

Szerző:

Páris Odor

Hely

Cím:

Amíg Pestből Budapest lett...

"1930"

Forrás:

Pesti Napló

Személy

Bp.

1930. I. 19.

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.) (C)

Amíg Pestből Budapest lett...

Ujjonnan hiásott poros akták feltárták Budapest multjának titkait Kilenc esztendő tudományos búvárkodásának adatai

(Saját tudósítónktól.) Budapest mai formájában fiatal város, hagyományai azonban régi időkre nyúlnak vissza. A város igyekszik is a mult emlékeit feltárni és nemcsak Gárdonyi Albert, Budapest főlevéltárosa mélyed el a poros akták tömkelegében, hanem fölkerített Csánky Dénest, az Országos Levéltár vezetőjét, hogy Budapest multjával összefüggő fellelhető adatokat gyűjtse össze.

Ez az imponáló tudományos munka hosszú évekre nyúlik vissza. Csánky Dénes most kilenc esztendő munkásságáról számol be. 1918 júliusától 1922-ig folyt a különböző levéltárakban a kutatás, a forradalmak megakasztották a munkát. 1926-ban azonban újra kezdődött és két turnusban folyt egészen 1929. év végéig.

A terjedelmes jelentést már elkészítették, legközelebb a törvényhatósági bizottság elé fog kerülni. Az anyag igazán imponáló, történettudósok számára kiaknazatlan adatbánya, a napi érdekes-ségekkel bíbelődő ujságíró pedig válogathat az érdekes adatok hosszú listájában

Hol kutattak Budapest multjának adatai után?

Pozsony város levéltárának átnézésével kezdődött az akció, ezt a munkát azonban megszakította a koronázó város elszakítása. Az esztergomi káptalan magán- és országos levéltárából, a Magyar Nemzeti Múzeum és az Országos Levéltár anyagából került elő rengeteg fontos adat. Dr. Anyos Lajos és dr. Kovács Ferenc dolgoztak különös szorgalommal.

A forradalmak után folytatódott a munka. 1926 őszén Iványi Béla egyetemi tanár az egri érseki levéltart és a Bartalos-féle gyűjteményt vizsgálta át, majd Szombathelyre ment, a városi levéltárban kutatott és az ott elhelyezett letétek

közül Szentgyörgyi Horváth, Miske, kisungomi Korcsmáros és Vajda családok levelesládáiban kotorászott, a vasvárszombathelyi káptalan magán- és országos levéltárában kutatott, a bécsi Staat-archiv, a volt közös pénzügyi levéltár, a bécsi Nationalbibliothek és a bártfai levéltár anyagában talált Budapestre vonatkozó adatokat.

De ez nem volt elég, 1927 januárjában dr. Iványi Rómába utazott és a különböző levéltárakban hat hónapig bújtá az iratokat. A vatikáni levéltárból mindössze tizenkét okmányt másolt le, jöllehet hazánk története tekintetében ez a levéltár kimeríthetetlen forrás, a szerény eredménynek azonban az az oka, hogy Budapestre vonatkozó középkori adatok már nyomtatásban megjelentek a Vatikán kiadásaiban. A Dominikánus rend levéltárában a pesti és a budai dominikánus rendházak életére vonatkozó rendkívül fontos adatokat ismertünk meg.

Gárdonyi Albert székesfővárosi főlevéltárnok Firenzében három héti egy esomó gyűjteményt vizsgált át. Megtalálta II. Ulászló magyar királynak a firenzei Signoriához intézett levelét, amelyben Mátyás király által könyvtára számára Firenzében rendelt 150 darab könyvről van szó. Az okmány dátuma 1498 február 13.

Az utolsó két év munkássága is igen eredményes volt. Iványi Béla Egerben dolgozott, majd Komárom, Eperjes, Kassa város levéltárait nézte át a grádeci Horváth Stansith-család nagyóri, a gróf Erdődy-család galgóci levéltárából szerzett fontos okmányokat, végül újra Bécsben kutatott. Dr. Rucksich Pál a veszprémi káptalan levéltárából szedett ki Budapestre vonatkozó adatokat és természetesen továbbra is nagyon szorgalmasan dolgozott dr. Anyos Lajos országos főlevéltárnok is.

Tisztázódnak a homályos kérdések

Az okmányokból igen sok homályos kérdést tisztáztak. Régi pesti és budai utcák, terek, kapuk tényleges elhelyeződését tudtuk meg, egyes épületek pontos helyeit lehetett megállapítani, a főváros vidékéről kaptunk megbízható adatokat. nemzetiségi, családi, társadalmi, vagyoni és műveltségi viszonyokra vetnek világot a poros akták közül előkerülő irások. Igen sok lakost — pestit, budavárit, váraljait, hévizit, óbudait; felváltva magyart, németet, olaszt, örményt és zsidót — névszerint ismerünk meg az iratokból. főrangú családok, nemesek, polgárok, jobbágyok színes össze-visszaságban váltakoznak. Az ország legelőkelőbb családjainak házuk és lakásuk volt a fővárosban. A budai és pesti polgároknak az ország minden részében, különösen Nyitra megyében, Kőrmöcön, Pozsonyban, sőt külföldön is, természetesen elsősorban Bécsben volt birtokuk és vagyoni érdekelttségük.

A zsidók — a király pártfogoltjai

Egészen különleges a zsidók életére, szerepére és helyzetére világot vető adatok. A zsidók bírája keresztény volt. A prefektus budai zsidó. A zsidók nem szívesen fizették a neki megítélt tak-sát és ekörül állandó hosszú harcok voltak.

Időközönként megerősödött a zsidók elleni hangulat. Megszorításokat, külön rendszabályokat követelnek ellenük. Ők viszont panaszkodnak, hogy magányosok és a hatóságok elnyomják, szorongatják egyik-másikát. Azt kérelmezték az

ellenségeik, hogy a kereskedéstől tiltsák el őket és megkülönböztető jelet viseljenek.

Mindennek ellenére egyre növekedett a befolyásuk és egyre nagyobb tért foglaltak el. Adósaik a legnagyobb előkelőségek. Pozsony városa Salem budai zsidónak tartozott.

Összeköttetések mindenrová elnyúltak. Ki tudták eszközölni a maguk számára a legnagysabb pártfogást is. A budai Mendel érdekében közbenjártak a következők: a király titkára, a budai várnagy, a kincstárnok, a budai prépost, a pécsi püspök, a primás, a nádor, sőt maga a király. A budai Mendel a maga érdekében meg

ludta mozgatni még a királyt is.

Pest város kiváltságos levele

A főváros szervezetére, községi életére vonatkozó adatoknak egész tárháza került elő. Pest városának kiváltságait 1244-ben foglalták írásba, de ez a levél a tatárjárás idején *pusztult*. Az előkérült okmányokból most pontosan meg lehet állapítani Pest kiváltságait.

Budának neve *»Nobilissima Civitas»* volt, Buda mintájára kérték és kaptak kiváltságokat más közületek.

A pesti és a budai hatóságok Pozsonnyal, Nagyszombattal és a többi városokkal *állandó érintkezésben voltak*.

A legelőkelőbb egyházi, világi méltóságok életét tárták fel az előkerült adatok. Az udvari élet érdekességei is előkerültek. 1520-ból egy okmány a király vadászatait ismerteti. A királyi udvar *borraktára kifogyott*. Hirtelenében a budai polgárok pincéiből *szerettek bort*. Ez 1500-ban történt.

A kancellárián folyton megjelentek a küldöttségek. Ugy *»István a protekció már akkor is divatban volt*. Arról panaszkodnak, hogy Budán *drága az élet és sokáig kell eredménytelenül vesztegetni*. Pártfogókat kell szerezni és mindenféle ajándékokat osztogatni, még a kisebb emberekhez is nehéz bejutni, annál inkább a magasabb méltóságokhoz. *Az urak mindenféle ürüggyekkel halogatták a kérvényezők fogadását*. Elpanaszolják, hogy *»a kormányzó betegnek téteti magát»*.

A jogélet minden vonatkozására van adat. Még *»fegyveres ellenállás is akad*. Visszaiktatás és ennek jelképes szertartása. A jótállás veszélyes volt, mert a *kezes az adósok börtönébe került*. *Vérdíj is szerepel*. A meggyilkolt áldozat anyjának és feleségének kellett ellenszolgáltatást adni. *Érdekesek a fogott bírák ítélkezései*, a hatalmaskodások, a haragjában embertől kancinokot fölmentettek. *(Irregularitások alól való fölmentés.)*

A törvény előtti való esküvésnek különféle módjai voltak. *»Ítéletének megtartására nyakához tett kézzel kötelezte magát a régi pesti vagy budai ember*. A börtönben előfordultak kínzások is. *A nemfizető polgártársai helyett adósok börtönébe jutott az ártatlan, aki véletlenül abba a városba tévedt, amelyben a kötelezők laktak*.

Üzleti élet a régi Pesten

Különösen a gazdasági élet és a pénzügyi adatok nagyon gazdagok. Az adózás módjai, a dézsma kérdései mind tanulmányozhatók a gazdag oklevéltanyag alapján. *A budai Fugger-bankház, mint az első pénzüintézet, szerepe igen gyakran előfordult*.

A következő pénzeket használták: *forint, aranyforint, rénsi forint, új forint, kis forint, olasz forint, magyar-arany forint, budai márka, ezüst márka, dénár, új dénár, garas, fertó, obulus és pfennig*. Szó van arany, ezüst és rézpénzről is.

A budai pénz verését 1447-ben Pozsonyban is engedélyezték. A budai árfolyam mindig iránytadó volt. Az egyik okmány szerint *magánosok is kaptak pénzverésre engedélyt*. 1524-ben Pozsonyban új ezüstpénzt vertek és egy évre rá a réz

pénzt beváltották. *A pénzverés vezetői budai német kereskedők*, akik végül összeveszték egymással és különböző perek indultak meg.

A harmincad ügyének felderítésére rengeteg okmány van. *A budai harmincadot a XV. században hosszú ideig Pozsony városa bérlette*.

A következő iparosokról van szó: szabó, tímár, írhás, szűcs (Félhéyizen is), hajósok (pesti hajósok külön bírálai), révészek, lakatos, kovács, fazekas, üveges, molnár, pék (zsemlyesütő), mészáros, halász, rézműves, bogsnár, malomépítők (a kontár bajba is került), kőfaragó (Mátyás király alkalmazta), téglyártó, süveggyártó, sátormeister és szénégető.

A céhek közül a budai német tímárok égszabályai 1489-ből kerültek elő. A rézművesek vámmentességet kaptak. A budai és bécsi írhások között a segédek alkalmazása miatt kitért a vitaszálykodás.

A kereskedők igen sokat szerepelnek. *A pesti borkereskedő Szerénységből hozott bort*, mert abban az időben ott termelt a legjobb. Nem volt könnyű foglalkozás akkor sem a kereskedelem. *A budai kereskedőket a Vértesben kirabolták*. Pest és Buda kereskedői külfölddel is kereskedtek. *Bécs, Hamburg, Salzburg, Köln, Karinthia és Olaszország szerepelnek*.

Vallási emlékek

Igen sok olyan adat került elő, amelyek a vallási életet világítják meg. *A különféle szerzetekben és apácák között igen előkelő sarjadékok voltak, sőt királyi vérek is akadtak*. Boldog Margit királyleány csontjait a Duna vize elől méltóbb helyre mentették. A nyúlzigeti apácák Szent Margit templomban levő sírját zárt ajtók mellett évenként tízszer meglátogatták. *Mária különleges tisztelete igen sokszor szerepel az oklevelekben*.

A szerzetesi élet is teljesen feltárult. A kiközösítés szertartására vannak adatok. *Anna királyné kedvence káplánjának a szentfalvi plébániát akarta megszerzeni*, amely akkor az angol-kisasszonyok mai intézete környékén volt.

1436-ban a budai magyar és német plébánia között nagy viszály tört ki, amely egyre jobban elmérgesedett és György diák izgatásai következtében két évre rá zavargássá fajult.

1511-ben a budai káptalanoknak már külön bírójuk volt.

A Pálosok Remete Szent Pál testét őrizték. A nyúlzigeti kolostorban híres Mária-kép volt. (1497.) A budavári Boldog Asszony templom Krisztus keresztjének egy szilánkjával díszeskedett.

Amikor a Boldog Asszony egyház 1526-ban a török elől Pozsonyba menekült, *elkészült az első pontos templomleltár*. A templomnak tíz kelyhe volt, továbbá igen sok remekbe készült miseruha akadt a magyar királyné, a lengyel király és királyné címerével.

A Iestő színeit a várnagy határozta meg

A művelődéstörténelem számára szintén rengeteg bújárodni való van. Az egyetemi fokoza-

tok a következők voltak: *Doctor, licentiatus, magister és baccalarius.*

Budán 1401 könyvet másoltattak. A budai és pesti dominikánusok közül sokan Krakkóban, Kölnben, Perugiában, Firenzében, Bolognában, Páduában, Nápolyban végezték tanulmányaikat, viszont a budai dominikánus iskolába jártak a rendtársak Fiúméből és egyéb messze tájakról.

Nagyon érdekesek Mátyás király nagy vezetékekének építéséről szóló adatok.

Mai szemmel igen mulatságos, hogy a kánokok lóháton jártak Óbudáról Budára. *A művésza önállóságát sem nagyon tisztelték.* A budai várnagy 1452-ben képeket festetett, *de a színeket é választotta meg.*

A pozsonyiak Budán fogadtak fel városi trombitást, valamint városi írnot, aki magyarul németül és csehül tudott.

Nem lehetne azt állítani, hogy a régi magyarok nem szerették volna a bort. *A Budán időző küldöttségek rengeteg bort fogyasztottak.*

A közbiztonsági állapotok 1511-ben nagyon elromlottak. *Zsirányok, rablók, útonállók garázdálkodtak.* Kegyetlen gyilkosságokra is akad okmány. *Az óbudai apácák ceglédi tisztejét alkalmazottai szörnyű kínzások között ölték meg.* 1372-ben Megyeri András a hévizi Péter fiát Domonkost *elégette.* A foglyokkal nagyon kegyetlenül bántak. A vádlottakból kínzásokkal csikarták ki a vallomást.

Nagyon divott a borra valózás is. A pozsonyiak azt írták haza, hogy *vesztegetés nélküli (ohne Schmierer) Budán nem sokra mennek.*

Mátyás királyról is érdekes adatok vannak Pozsony városával Bécsben vásároltat magának különféle dolgokat. Az óbudaiaktól 1500 ökröt vásárolt és a cseh királynak küldte. A budai polgárok és nők Mátyás király első feleségének ajándékkal kedveskedtek.

Egész különös egy budai nőnek vadhangú durva levele hálátlan nevelt fiához. Az is érdekes, hogy *egy budai pap egy nürnbergi embernek tartozott.*

Ezek a régebbi adatok, de az újabb kutatás is a multnak igen sok érdekes részletéről fedti fel a leplet.

Paizs Ödön